

УДК 811.112.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/97-2-36>

Ірина КОРНІЙКО,

orcid.org/0000-0002-2372-7785

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германських мов

Київського національного лінгвістичного університету

(Київ, Україна) iryua.korniiko@knl.u.edu.ua

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

У статті визначено сутність понять «когнітивно-дискурсивний підхід» та «лексична компетентність». Представлено основні підходи до формування німецькомовної лексичної компетентності у студентів-філологів. Окреслено специфіку застосування когнітивно-дискурсивного підходу в процесі підготовки майбутніх філологів. Проаналізовано основні труднощі формування лексичної компетентності, серед яких виокремлено недостатнє врахування контекстуального значення лексичних одиниць, ігнорування особливостей словотворення німецької мови, а також недостатній рівень соціолінгвістичної обізнаності студентів.

Встановлено, що сучасна система формування німецькомовної лексичної компетентності потребує подальшого вдосконалення з метою якісної підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно функціонувати на сучасному ринку праці. Зокрема, актуалізується проблема недостатнього використання цифрових технологій, оскільки володіння інформаційно-комунікаційними засобами не лише забезпечує практичне застосування знань, а й сприяє суттєвому підвищенню ефективності організації освітнього процесу. Водночас потребує посилення практична складова навчання, адже засвоєння матеріалу має ґрунтуватися на його безпосередній релевантності до майбутньої професійної діяльності студентів.

Обґрунтовано, що зазначені завдання можуть бути реалізовані шляхом застосування когнітивно-дискурсивного підходу. Урахування особливостей функціонування мислення та когнітивних процесів дає змогу визначити оптимальні способи подання навчального матеріалу, його структурування та формати репрезентації з урахуванням різних каналів сприйняття, що в цілому сприяє ефективному формуванню лексичної компетентності.

Ключові слова: когнітивно-дискурсивний підхід, лексична компетентність, інформаційно-комунікаційні засоби, німецька мова, розумові процеси.

Iryna KORNIKO,

orcid.org/0000-0002-2372-7785

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Germanic Philology

Kyiv National Linguistic University

(Kyiv, Ukraine) iryua.korniiko@knl.u.edu.ua

COGNITIVE-DISCURSIVE APPROACH TO DEVELOPING GERMAN LEXICAL COMPETENCE IN FUTURE PHILOLOGISTS

This article defines the concepts of the «cognitive-discursive approach» and «lexical competence». It presents the main approaches to developing German-language lexical competence among philology students. It outlines the specifics of applying the cognitive-discursive approach in the training of future philologists. The main difficulties in developing lexical competence are analyzed, among which insufficient consideration of the contextual meaning of lexical units, disregard for the peculiarities of German word formation, and a low level of students' sociolinguistic awareness are highlighted.

It has been established that the current system for developing German-language lexical competence requires further improvement in order to provide high-quality training for competitive professionals capable of functioning effectively in today's labor market. In particular, the issue of insufficient use of digital technologies is becoming increasingly relevant, as proficiency in information and communication technologies not only ensures the practical application of knowledge but also contributes to a significant increase in the efficiency of the educational process. At the same time, the practical component of education needs to be strengthened, as the assimilation of material should be based on its direct relevance to students' future professional activities.

It has been demonstrated that these objectives can be achieved through the application of a cognitive-discursive approach. Considering the characteristics of how thinking and cognitive processes function allows for the identification

of optimal methods for presenting educational material, structuring it, and determining formats of representation, while considering various channels of perception, which overall contributes to the effective development of lexical competence.

Key words: *cognitive-discursive approach, lexical competence, information and communication technologies, German language, cognitive processes.*

Постановка проблеми. Питання формування німецькомовної лексичної компетентності у майбутніх філологів із застосуванням когнітивно-дискурсивного підходу потребує ґрунтовного наукового осмислення. В умовах повномасштабного вторгнення, коли пріоритетним завданням системи освіти є забезпечення безпечних умов для навчання, домінуючими формами організації освітнього процесу стають дистанційне та змішане навчання. За таких умов сучасний освітній процес орієнтується на розвиток практичних навичок, індивідуалізацію завдань і форм роботи, а також активне використання інформаційно-комунікаційних технологій. Підготовка майбутніх філологів відбувається з орієнтуванням на окремі компетентності. Формування лексичної компетентності сприяє розвитку культуромовної особистості та підвищенню рівня комунікативних навичок. У цьому випадку важливим є когнітивно-дискурсивний підхід до формування лексичної компетентності як провідний у розвитку професійних знань філолога (Межов, Костусяк, 2021: 105).

Аналіз досліджень. Питання розвитку лексичної компетентності розглядається у працях Є. Іванова, Н. Костусяк, О. Межова. Особливості формування німецькомовної лексичної компетентності висвітлено у дослідженнях І. Гоцинець, Н. Измайлової, Н. Ленюк. Проблема застосування когнітивно-дискурсивного підходу в підготовці майбутніх фахівців є предметом наукових розвідок В. Каліш, В. Москалик, Д. Сидора, С. Флісак. У зазначених працях акцентується на необхідності модернізації системи підготовки майбутніх філологів із урахуванням сучасних методологічних підходів, зокрема когнітивно-дискурсивного.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей формування німецькомовної лексичної компетентності у майбутніх філологів із застосуванням когнітивно-дискурсивного підходу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система підготовки майбутніх філологів орієнтована на формування практичних навичок, цифровізацію освітнього процесу, індивідуалізацію навчання, розвиток професійних компетентностей, а також налагодження ефективної інтерактивної взаємодії між викладачем і студентом (Іванов, 2025: 340). Такий підхід сприяє формуванню навичок системного аналізу мовних явищ, розвитку здатності до

самостійної дослідницької діяльності, ефективної комунікації в різних ситуаціях та роботи в сучасному інформаційному просторі. Майбутній філолог, набуваючи практично орієнтованих знань і вмінь, підвищує свою конкурентоспроможність на ринку праці та здатність ефективно функціонувати в полікультурному середовищі.

Поняття «лексична компетентність» трактується як «комплекс навичок, спрямованих на усвідомлення парадигматичних значень мовних одиниць» (Гоцинець, 2019: 49). До основних аспектів цієї компетентності належать уміння знаходити перекладні відповідники в обох мовах, розуміти контекст функціонування лексеми та володіти її словотвірною структурою.

Формування лексичної компетентності відбувається на когнітивному та дискурсивному рівнях. Когнітивний рівень охоплює психічні процеси, пов'язані з опрацюванням, зберіганням і використанням інформації. До його ключових компонентів належать мислення, увага та пам'ять. Саме на цьому рівні активізуються пізнавальні ресурси особистості, а також формується емоційно-поведінковий компонент, який впливає на інтерпретацію мовного матеріалу.

Дискурсивний рівень пов'язаний із функціонуванням мовної системи в контексті комунікації та забезпечує цілісність сприйняття інформації через взаємодію тексту і контексту. На цьому рівні формуються мовленнєві стратегії, використовуються дискурсивні маркери та здійснюється структуризація інформації, що сприяє реалізації прагматичної функції висловлювання. У результаті відбувається розвиток здатності до встановлення абстрактних зв'язків між поняттями та подолання стереотипного мислення (Бориско, 2017: 81).

Лексична компетентність майбутніх філологів формується поступово та визначається специфікою мови, що вивчається. Її розвиток передбачає інтеграцію різних видів діяльності, зокрема когнітивної, мотиваційної, рефлексивно-поведінкової та практичної (Воробець, 2024: 28). У процесі навчання іноземної мови лексична компетентність набуває ознак усвідомленої мовної діяльності, у межах якої мова виступає засобом формування мовної картини світу (Гоцинець, 2019: 49).

З огляду на зазначені характеристики, німецькомовну лексичну компетентність можна визначити як складову іншомовної комунікативної

компетентності, що передбачає достатній рівень володіння активним словниковим запасом німецької мови для його ефективного використання в усному та писемному мовленні. Її формування здійснюється шляхом виконання практичних завдань, роботи з текстами та аудіоматеріалами. Водночас доцільно виокремити низку труднощів, що виникають у процесі її формування.

Недостатнє врахування контексту слова негативно впливає на процес формування лексичної компетентності. Засвоєння лексики у вигляді ізольованих списків не забезпечує повноцінного розуміння умов її функціонування та специфіки вживання у конкретних комунікативних ситуаціях. У зв'язку з цим доцільно подавати нову лексику у складі речень і текстів, що дозволяє сформувати уявлення про її контекстуальне значення та прагматичні особливості вживання лексичних одиниць.

Ігнорування особливостей словотворення також перешкоджає ефективному формуванню лексичної компетентності. Німецька мова характеризується розвиненою системою словоскладання, наявністю полісемії, омонімії, широким використанням колокацій. Такі особливості ускладнюють процес засвоєння лексики, що зумовлює необхідність застосування інших підходів у навчанні майбутніх філологів.

До труднощів формування німецькомовної лексичної компетентності належить також недостатній рівень соціолінгвістичної компетентності. Опрацювання лексичних одиниць без врахування культурного контексту та особливостей менталітету носіїв мови є малоефективним (Москалик, Сидор, Флісак, 2024: 280). Подолання зазначених труднощів можливе шляхом інтеграції сучасних методологічних підходів, які враховують як мовні, так і позамовні чинники.

Одним із провідних підходів є когнітивно-дискурсивний, що тлумачиться як «методологія дослідження мови, яка вивчає вплив ментальних процесів на формування, зберігання, передачу знань, пов'язаних з опануванням мови» (Приходько, Смаглій, 2025: 166). Мова сприймається тут як система знаків, що подається через призму людської свідомості. В основі підходу лежать ментальні аспекти мови, які співвідносяться зі структурою тексту.

У когнітивно-дискурсивному підході ключова увага приділяється концептам, дискурсам, інференціям. Його застосування у лінгводидактиці сприяє формуванню у студентів цілісного уявлення про лексику як елемент комунікативного процесу, а не як сукупність ізольованих одиниць.

У результаті майбутні філологи опановують здатність інтерпретувати лексичні одиниці в конкретних ситуаціях мовлення, де вони набувають чіткого семантичного наповнення. Такий підхід також орієнтований на розвиток критичного мислення та вміння системно організувати лексичний матеріал (Корнева, 2018: 68).

Когнітивно-дискурсивний підхід передбачає використання сучасних методів і засобів навчання, що активізують різні когнітивні процеси та сприяють глибшому засвоєнню матеріалу. Його реалізація включає застосування метафор, фразеологізмів, модальних конструкцій, концептуального аналізу, що полегшує опанування нової лексики та сприяє її інтеграції в мовленнєву практику. Таким чином, цей підхід забезпечує не лише засвоєння лексичних одиниць, але й формування здатності до їх осмисленого використання в різних комунікативних контекстах (Каліш, 2018: 21).

Інструменти навчання, що сприяють ефективному формуванню німецькомовної лексичної компетентності, подано нижче. Ключовим серед них є інтелект-карта, яка являє собою схематичне відображення взаємопов'язаних елементів. Вона може створюватися як у вигляді індивідуально розроблених схем, так і за допомогою шаблонів у спеціалізованих цифрових програмах. Перевагами такого способу подання матеріалу є його структурованість, систематизація та узагальнення, а також блочна організація інформації.

Інтелект-карти відповідають специфіці мислення людини, оскільки увага студента зосереджується на кожному окремому блоці. Кожен блок має розгалуження на пов'язані з ним елементи, які подаються із синонімами чи асоціаціями, піктограмами, зображеннями, кольоровими виділеннями. Інтелект-карта спрямована на візуальне сприйняття інформації, що краще запам'ятовується шляхом виокремлення важливих елементів. Зокрема, під час вивчення лексики, студент запам'ятовує ті блоки, які мають найбільший розмір та яскраво зафарбовані, тому туди доцільно поміщати складну для опанування лексику (Межов, Костусяк, 2021: 109).

Візуальні асоціації виступають як доповнення до текстового матеріалу у вигляді тематичних зображень або ілюстрацій. Враховуючи домінування зорового каналу сприйняття у більшості людей, цей інструмент забезпечує ефективніше засвоєння лексики. У процесі формування лексичної компетентності візуальні асоціації сприяють встановленню чітких зв'язків між поняттями, а також між словом і його значенням. Доцільним є використання асоціацій не лише для безпосеред-

нього співвіднесення лексеми з її перекладом, але й для формування непрямих асоціативних зв'язків (наприклад, через подібність звучання або образу). Такі зв'язки є більш стійкими та активізують процеси абстрактного мислення.

Текстові виділення слугують засобом узагальнення матеріалу, оскільки забезпечують акцентуацію ключових елементів за допомогою курсиву, напівжирного шрифту, кольорового оформлення тексту або фону. Це сприяє наочному засвоєнню матеріалу, оскільки основна увага приділена візуальному виокремленню лексем. Текстові виділення дозволяють систематизувати матеріали, структурувати тексти і привернути увагу до прагматичних аспектів повідомлення та авторського задуму. Перекреслені лексеми або їх подача на червоному тлі сигналізують про неправильну інтерпретацію або значення.

Формування німецькомовної лексичної компетентності напряму залежить від розробленої системи практичних завдань, у яких проблемні питання потрібно вирішувати чітко за алгоритмом. З їх допомогою майбутні філологи розвивають навички критичного та абстрактного мислення і вчать знаходити рішення у нестандартних ситуаціях.

Відповідно до викладеного вище, можна запропонувати такі рекомендації щодо формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх філологів із застосуванням когнітивно-дискурсивного підходу:

– **Орієнтуватися на практичний аспект навчання.** Формування лексичної компетентності є ефективним за умови виконання завдань, що мають практичну цінність і безпосередньо пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. Доцільно використовувати вправи, спрямовані на роботу з оригінальними текстами та повідомленнями сучасного німецькомовного інформаційного простору. Такі завдання мають відповідати актуальним вимогам до професійної підготовки філолога та варіюватися залежно від обраного виду діяльності. Водночас реалізація когнітивно-дискурсивного підходу передбачає встановлення тісних смислових зв'язків між теоретичними знаннями та практичними навичками (Баранова, Джим, 2017: 309).

– **Цифровізувати навчальний процес.** Опанування нових лексичних одиниць сьогодні складно уявити без застосування інформаційних технологій. Використання інноваційних освітніх платформ та мобільних додатків дозволяє відстежу-

вати прогрес, систематизувати лексичні одиниці та самостійно опрацьовувати навчальні матеріали. Цифровізація сприяє розвитку гнучкості та креативності мислення, дозволяє структурувати та розподіляти інформацію.

– **Індивідуалізувати навчальну діяльність.** Перехід до більшої частки самостійної роботи відображає сучасні освітні реалії, у яких не завжди є можливість організувати групову взаємодію. Ефективними формами роботи є самостійне укладання тематичних глосаріїв, пошук перекладних відповідників, а також створення інтелект-карт. Такий підхід сприяє підвищенню відповідальності студентів за власні результати навчання та формує навички саморегуляції (Ленюк, Ізмайлова, 2021: 240).

– **Опрацьовувати автентичний матеріал.** Робота з автентичними текстами забезпечує глибше розуміння значення лексичних одиниць і особливостей їх функціонування у контексті. Ефективним є підхід, за якого приблизно 95% лексики є знайомою студенту, а 5% – новою (Павловська, 2020: 162). Це сприяє розвитку здатності до контекстуальної інтерпретації, а також формує навички інтуїтивного розуміння нових слів. Водночас така діяльність стимулює розвиток логічного та абстрактного мислення.

Доцільно запропонувати студентам застосовувати метод проєктів з метою розвитку німецькомовної лексичної компетентності. Зазначений метод пов'язаний із опрацюванням та представленням інформації у вигляді проєктів, які можуть бути індивідуальними та груповими. Проєкти дозволяють розвинути творчі здібності та засвоїти лексику у нестандартному форматі. Основою проєктного методу є візуалізація лексики, що полегшує її сприйняття та дозволяє сформувати стійкі асоціації.

Висновки. Питання формування німецькомовної лексичної компетентності у майбутніх філологів шляхом застосування когнітивно-дискурсивного підходу на сьогодні є актуальною проблемою дослідження. Ефективними інструментами формування німецькомовної лексичної компетентності у контексті когнітивно-дискурсивного підходу для студентів-філологів є інтелектуальні карти, візуальні асоціації, текстові виділення. Врахування особливостей роботи мозку людини та ментальних процесів дозволяє сформувати цілісне бачення того, як студенту за короткий проміжок часу набути достатнього рівня лексичної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова С., Джим А. Особистісно-орієнтований підхід на заняттях з іноземної мови. Молодий вчений. 2017. Вип. 5. С. 308-311.
2. Бориско Н. Формування лексичної компетентності у студентів у процесі навчання іноземних мов. Наукові записки національного університету «Острозька академія». 2017. Вип. 68. С. 78-83.
3. Воробець А. Поняття «лексична компетентність» у сучасній методиці навчання іноземних мов. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. 2024. Вип. 822. С. 24-35.
4. Гоцинець І. Методика формування німецькомовної лексичної компетенції студентів. Молодий вчений. 2019. Вип. 4. С. 48-52.
5. Іванов С. Стратегії формування франкомовної лексичної компетентності у майбутніх філологів в умовах змішаного навчання (французька мова після англійської). Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 87. С. 338-342.
6. Каліш В. Когнітивно-дискурсивний підхід у лінгвометодиці вищої школи. Наукові записки. 2018. Вип. 4. С. 20-25.
7. Корнева З. Когнітивно-дискурсивний підхід до викладання іноземної мови професійного спрямування у закладах вищої освіти технічного профілю. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2018. Вип. 156. С. 66-71.
8. Ленюк Н., Ізмайлова Н. Формування лексичної німецькомовної компетентності у процесі самостійної роботи студентів. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2021. Вип. 1. С. 240-246.
9. Межов О., Костусяк Н. Формування лексичної і граматичної компетентностей майбутніх філологів в умовах дистанційного навчання. Information Technologies and Learning Tools. 2021. Вип. 84. С. 104-125.
10. Москалик В., Сидор Д., Флісак С. Лексичні помилки в інфопросторі: новини, реклама, особистий блог. Філологічні студії та перекладознавчий дискурс. 2024. Вип. 1. С. 278-283.
11. Павловська Л. Види й цілі читання в процесі вивчення німецької мови в немовних вищих навчальних закладах. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2020. Вип. 3. С. 161-165.
12. Приходько Г., Смаглий В. Основні поняття теорії комунікації у фокусі когнітивно-дискурсивної парадигми знання. Сучасна філологія. 2025. Вип. 4. С. 164-169.

REFERENCES

1. Baranova S., Dzhyim A. (2017). Osobystisno-orientovanyi pidkhd na zaniattiakh z inozemnoi movy. [A student-centered approach in foreign language classes] Molodyi vchenyi. 5. 308-311. [in Ukrainian].
2. Borysko N. (2017). Formuvannya leksychnoi kompetentnosti u studentiv u protsesi navchannia inozemnykh mov. [Developing students' lexical competence in the process of foreign language learning] Naukovi zapysky natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». 68. 78-83. [in Ukrainian].
3. Vorobets A. (2024). Poniattia «leksychna kompetentnist» u suchasniy metodytsi navchannia inozemnykh mov. [The Concept of «Lexical Competence» in Modern Foreign Language Teaching Methodology] Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha. 822. 24-35. [in Ukrainian].
4. Hotsynets I. (2019). Metodyka formuvannya nimetskomovnoi leksychnoi kompetentsii studentiv. [Methods for Developing Students' German Vocabulary Skills] Molodyi vchenyi. 4. 48-52. [in Ukrainian].
5. Ivanov Ye. (2025). Stratehii formuvannya frankomovnoi leksychnoi kompetentnosti u maibutnikh filolohiv v umovakh zmishanoho navchannia (frantsuzka mova pislia anhliiskoi). [Strategies for Developing French Lexical Competence in Future Philologists in a Blended Learning Environment (French as a Second Language)] Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. 87. 338-342. [in Ukrainian].
6. Kalish V. (2018). Kohnityvno-dyskursyvnyi pidkhd u lnhvometodytsi vyshchoi shkoly. [The Cognitive-Discursive Approach in Higher Education Language Teaching] Naukovi zapysky. 4. 20-25. [in Ukrainian].
7. Kornieva Z. (2018). Kohnityvno-dyskursyvnyi pidkhd do vykladannia inozemnoi movy profesiinoho spriamuvannia u zakladakh vyshchoi osvity tekhnichnoho profilu. [A Cognitive-Discursive Approach to Teaching Foreign Languages for Professional Purposes in Technical Higher Education Institutions] Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. 156. 66-71. [in Ukrainian].
8. Leniuk N., Izmailova N. (2021). Formuvannya leksychnoi nimetskomovnoi kompetentnosti u protsesi samostiinoi roboty studentiv. [Developing German Lexical Competence Through Independent Study] Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii. 1. 240-246. [in Ukrainian].
9. Mezhev O., Kostusiak N. (2021). Formuvannya leksychnoi i hramatychnoi kompetentnosti maibutnikh filolohiv v umovakh dystantsiinoho navchannia. [Developing the lexical and grammatical competencies of future philologists in a distance learning environment] Information Technologies and Learning Tools. 84. 104-125. [in Ukrainian].
10. Moskalyk V., Sydor D., Flisak S. (2024). Leksychni pomylyky v infoprostori: novyny, reklama, osobystyi bloh. [Lexical errors in the information space: news, advertising, personal blogs] Filolohichni studii ta perekladoznavchyi dyskurs. 1. 278-283. [in Ukrainian].
11. Pavlovska L. (2020). Vydy y tsili chytannia v protsesi vyvchennia nimetskoï movy v nemovnykh vyshcheykh navchalnykh zakladakh. [Types and Objectives of Reading in the Process of Learning German at Non-German-Speaking Higher Education Institutions] Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. 3. 161-165. [in Ukrainian].
12. Prykhodko H., Smahlii V. (2025). Osnovni poniattia teorii komunikatsii u fokusi kohnityvno-dyskursyvnoi paradyhmy znannia. [Key Concepts of Communication Theory in the Context of the Cognitive-Discursive Paradigm of Knowledge] Suchasna filolohiia. 4. 164-169. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 06.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

